

Кучма Ольга Леонідівна,
*докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І МІЖНАРОДНИХ СУДІВ ЩОДО ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ

Проблеми невиконання рішень національних та міжнародних судів щодо пенсійних та соціальних виплат, боржником за якими є держава, мають декілька аспектів, серед яких як відсутність належного фінансування, так і репутаційні втрати держави-боржниці на світовій арені. Адже невиконання чи неналежне виконання державою рішень національних та міжнародних судів, в тому числі щодо пенсійних виплат, свідчить про невиконання чи неналежне виконання державою взятого на себе зобов'язання і є для зарубіжних партнерів яскравим показником того, наскільки можна покладатися на державу-боржницю як партнера у відносинах в будь-якій сфері.

У Національній стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2027 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №1218-р наголошено, що у разі неналежного виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань, у тому числі невиконання рішень Європейського суду з прав людини Рада Європи може поставити питання щодо тимчасового позбавлення права представництва і виходу з Ради Європи або взагалі припинення членства в організації [1].

Також у згаданій Національній стратегії визначені основні причини виникнення проблеми невиконання рішень судів (законодавчі, причини, пов'язані із збором інформації, фінансова причина, причина, обумовлена відсутністю засобів юридичного захисту) та затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України План заходів [2] щодо реалізації цієї Національної стратегії.

Проте у вищезгаданих документах не згадано причини, яка також суттєво впливає на накопичення боргу по невиконанню чи неналежному виконанню рішень судів щодо пенсійних виплат, - це неврахування відповідачем (у даному випадку Пенсійним фондом України) у своїй діяльності судової практики. Відповідно, не передбачено заходів, які необхідно вжити для усунення чи принаймні мінімізації цієї причини.

На практиці, коли Пенсійний фонд України дискусійно тлумачить норми пенсійного законодавства і одержувач пенсії звертається з позовом до суду та пройшовши три інстанції отримує рішення Верховного Суду на свою користь, для Пенсійного фонду України це не є показником для зміни своєї позиції. І маємо на сьогодні ситуацію, коли однотипні судові позови однаково виграються пенсіонерами в судах (по певній категорії спору), що сприяє накопиченню боргу за рішеннями національних судів, які підлягають виконанню.

Зрозуміло, що і у Верховного Суду може бути дискусійна позиція, і є випадки коли Верховний Суд відступає від своєї попередньої позиції, але залишається питання: скільки має бути програно Пенсійним фондом України однотипних справ, щоб він змінив свою позицію на ту, яка є у судовому рішенні.

Судове рішення приймається в конкретній судовій справі і не регулює відносин інших одержувачів пенсії, проте, якщо судовий позов стосувався не індивідуальних питань пенсійної справи, а загалом позиції Пенсійного фонду України щодо застосування певної норми законодавства, то неврахування відповідачем у своїй роботі позиції суду щодо застосування цієї норми сприяє збільшенню судових позовів

(відповідно і витрат відповідача на супроводження таких справ у судах, відволікання працівників на супроводження таких справ тощо) та відшкодування судових витрат позивачам. Також держава має репутаційні втрати, підвищення напруги у суспільстві, зростання недовіри до державних інституцій. Не кожен пенсіонер звернеться за захистом свого права, не кожен пенсіонер дочекається виконання рішення, не у кожного пенсіонера є спадкоємці, але чого варта така економія...

Міністерство юстиції України зазначає, що основними проблемами невиконання рішень щодо соціальних виплат є відсутність належного бюджетного фінансування, а також необхідність удосконалення механізму виконання таких рішень [3].

Відсутність належного бюджетного фінансування свідчить або про декларативність норм, якими закріплено соціальний захист певного виду, або про халатність і непрофесіоналізм працівників, до посадових обов'язків яких входить прогнозування бюджету витрат до проєкту нормативно-правового акту, яким планується закріпити соціальний захист певного виду. Крім того, вищезазначене також свідчить про неналежний контроль за якістю нормативного регулювання соціального захисту.

Визначення всіх причин невиконання рішень національних та міжнародних судів щодо пенсійних та соціальних виплат, внесення до Плану заходів пропозицій щодо їх усунення, якісне і оперативне виконання Плану заходів та недопущення наявності таких причин у майбутньому сприятиме вирішенню проблем невиконання рішень судів, боржником за якими є держава.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2027 року : Розпорядження від 30 вересня 2020 р. №1218-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 20.09.2025)

2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2027 року : Розпорядження від 17 березня 2021 р. №210-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210-2021-%D1%80#n9> (дата звернення 20.09.2025)

3. Порядок виконання судових рішень щодо соціальних виплат : Інформація станом на 16 травня 2023 р. / Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/poryadok-vikonannya-sudovih-rishen-schodo-sotsialnih-viplat> (дата звернення 20.09.2025)